Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 20 АВГУСТ, 1988 ШУ. ★ № 100 (7603). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО

КПСС ЦК Политбюро 18 августе хиннача аргІанарча заседане хьежар хьувкъам чуэцалга, доакъар кийчделга чакхдаккхара, юртбоахама продукци эцара госзаказаш кхоачашдара хьакъехьа партийни комитеташа, советски а боахама а органаша, жолхозашеи совхозашеи беш бола организаторски болх чІоагІбарах долча дешага. Цхьаьолча союзни республикаЙ Компартей ЦК хьалхарча секретарша, Министрий Советий председателаша дакъа а лоацаш, из дош дувцача хана белгалдоахар, хьувкъам чуэцар, кхьдола кхашкара балхаш дика чакхдоахилга, еррига агропромышленни комплекс, хьалхарча дакъе хьайбаш леладу дакъа Іанга кийчделга, хургболча хьувкъама лард хьаелга паччахьалкхен юкъара политически а лоархІам бола а декхараш хилар, уж толаме кхоачашдарах тийша баха нах кхачанца Іалашбар тоаделга хилар.

Цхьаьолча республикаЙ, краяй, областий коммунистий - кулгалхой, хІаьта иштта цхьаболча министрий теркам тІаэзаб доакъар чуэцара компанена Іалашо еча, производство дегІакхувлача, лаьттан а хьайбай а продукташ кийчъеча цІенхаштта кхоачамбоацараш хилара. Уж кхоачамбоацараш дувзаденнад керттерча дакъе дуккхача партийни комитеташа, юхьхьанцарча партийни организацеша мехка цхьаьолча районашка эттача хьала боаггІача тайпара критично мах ца барах, хІама бебашха ца хетарцеи, бехкто-кхаме ца хиларцеи машар лелабарах, иштта царна гац хІанзарча хана организаторски балха бораман нах кхачан продукташца Іалашбараи юкъера реальни бувзам.

Цу дешах тІанийча соцам тІа белгалдоакхх, союзни республикаЙ Компартей ЦК-аша, парте крайкомаша, обкомаша, окружкомаша, горкомаша, райкомаша, колхозий, совхозий продукци чакхйоахача предприятей партийни комитеташа къахьегама коллективашка организаторски а политически а болх чІоагІбелга, болаш бола низи ресурсаши ка бола ялат, доакъар, технически, иштта кхыйола культураш чуэцара темпаш лакхъелга вІаштІехьдаккха, хьалхебаь хьувкъам тешшаме лорабен ханнахьа чакхбаккхеи, гІожеи мошеи доакъар, дуккхагІа хилийтара еррига чаначаш йолаш йолча таронех пайда эца декхарийла йолга. Хьувкъам чуэцара, продукци чакхйоаха промышленность, юрта социальни сфера дегІакхувлара городий низаши средствши юкъеоза.

Ялат, дулх, шура, коартолаш, кхыйола юртбоахама культураш эцара дола паччахьалкхен заказаш шеко йоацаш кхоачашдара боахамий коммунисташкара-кулгалхошкара, специалисташкара доагІар чІоагІарІа хьадеха деза. Арендин отношенеш шерьяраи кІоаргъяраи гІулакхацара хьали эшаш йола условеши хьакхолла еза, шоай доалахьара боахамаш договорни кІийлен тІа дулхеи шурийи ресурсаш дуккхагІа хилийтара шерагІа юкъеоза деза.

Партийни организацеша ма хулла сихагІа шоай болх эргабаккха беза, кхы тІа телача указанешка хьежа а ца хьежаш, хІаьта XIX Еррригсоюзни партийни конференце, КПСС ЦК июльски (1988 ш.) Пленума установкаша дІадеххача тайпара кхачан дош къоастадеча дуккхагІа хьинари шоай лоІаме хилари гойта деза.

Советски уголовни законодательство кхы дІахо эргадакхара де дезарех долча дешага хьежар. Заседане белгалдаьккхар, ССР Союзен союзни республикийи уголовни законодательства кердача лардий проект кийчъяр социалистически правови паччахьалкхе хьаяра хьакъехьарча балха лоархІаме дакъа долга. Цу законодательни документа тІа хьахьекхад вай обществе хулаш латта хувцамаш, законноста, демократизма, гражданий закона хьалхашка цхьатарра бокъо хилара, нийсхоа, гуманизма, советски правопорядк телхаераш къамаьл доацаш бехкто-кхаме оза безаш хилара принципаш.

Теркам тІабахийтар, уголовни бехкто-кхаме озийташ дола гІулакхаш тоъал кІезигде эшаш хилара, кІезига лоархІам бола гІулакхаш административни а дисциплинарни а проступкаЙ категорена юкъе а хьош. Цул совгІа бокхха общественни кхерам тІа ца тувса зуламаш даьча гражданашта чувалла ха ца а тохаш, общественни воздействи яра, материальни санкцеш яра, кхыдола таІазараш дара йола таронаш тоъал дикка шерье еза. Цунца цхьана геттара чІоагІа зуламаш даьча наьха, докхха зе даьча рецидивистий, нийсача наькъ тІа бовла ца ловчар хьакъехьа цхьаькха тайпара ледарло гучаялийта йиш яц.

ЦК Политбюрос нийса лаьрхІар проект шерра ювцийталга, иштта СССР Лакхехьарча Совета сессе чІоагІье хьачулуча законопроекта юхьхерча текста тІа из ювцарах хьахиннараш дІа юкъехьолга СССР Лакхехьарча Совета Президиума тІадилар.

Заседане хьаллаьцар, халкъашта юкъера машар а дІа-хьа яхар кхетадар чІоагІдар духьа СССР-а доазол дехьарча мехкашца леладеш дола культурни бувзамаш эргадахарах йола предложени. XIX Еррригсоюзни партийни конференце решенешка хьежжа лаьрхІад союзни республикаЙ, халкъа депутатий моттигерча Советий, общественни организацей, творчески Союзий доазол дехьарча мехкашца культурни гІулакхаш чакхдоахачара шоай лоІаме хилар дикка шерде, лоархІам лакхбе.

КПСС ЦК Политбюро хьежар цхьадолча кхыдолча чурча а арахьарча а политика дешашка.

Яхьа дневник

Лаьрхіар кхоачашду

Шийтталагіча пятилетка кхоалагіча шера плани иштта кхаь шера задании ханал хьалха кхоачашъяра доккхий социалистически декхараш тІанийцад Грозненски газ чакхйоахача завода болхлоша, инженерно-технически болхлоша, гІулакхерча наха. Шоай деша дай хилара шерра социалистически яхь йоаржаьча цар, бизза пайда нйбу шоай таронехи кхоачамехи. Цудухьа цхьаькха бутт дІабахийтабац цар укх шера дерригача технико-экономически хьокхамий паччахьалкхен план меттел тІанийца социалистически декхараш а дикка тІехкхоачаш ца деш. Долче, ханал хьалха рапорт делар завода коллективо дерригача хьокхамий ворхІ бетта задани кхоачашъярах. Товарни продукци арахецара паччахьалкхен план 112,1 процент кхоачаш а яь, йоагІачул дуккхагІа цо арахийцар из продукци ши миллиони 125 эзари сома маьха. ХІаьта продукци маьхалъяккхара ворхІ бетта задани 109,5 процент кхоачаш а яь, оттабьча боарамал дуккхагІа цо ехкар цхьа миллиони 980 эзари сом мах бола тайп-тайпара продукци. Ший потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш а толаме кхоачашдаьд цо.

Къахьегама овсарле лакхъяра ворхІ бетта задани 38,2 процент тІехкхоачашъяьй предприяте болхлоша. Духьал из лакхъяра чотагІа хьаяьй планал совгІа ара мел хийца товарни продукци. Заданел тІех продукци маьхалъяккхарах, бийдал, электроэнерги, кхыйола материналаш кхоярах, арахепача продукцега дІабода мах лохбарах дІабахача ворхІ бетта задани. Цо иштта эсала болх бара бахьанаш дуккха да. Царех керттерчарех да къахьегамеи производственнии дисциплина во хилар, брак йолаш дуккха продукци арахецар, балха ханахи производственни мощностехи боагІача хьисале пайда ца ийбар, материально-технически Іалашо елга лерттІа вІаштІехьа ца даккхар.

Объединене чуйоагІача заводех цхьаькха яц етта кирпишк арахецара паччахьалкхен план кхоачашъеш.

Деша дай бац

Вай республикерча гІишлон материналаш арахецача промышленни предприятешта, производственни объединенешта юкъе йоккхагІчарех лоархІаш я «Чечкенингу шпромстройматериалы» яхача производственни объединене коллектив. Керттерча дакъе цо арахецаш я бахача наха, гІишлон организацешта чІоагІа эшаш йола етта кирпишк, кІир, битумни каьхат. Ший потребителий хьашташ дизза кхоачашдара доккхий декхараш тІанийцад цо шийтталагІча пятилетка кхоалагІча шера. Чакхбоалаш латт хьалхара бархІ бутт. Долче, иштта кхоачашду объединене болхлоша шоаш тІанийца доккхий декхараш? Ер шу доладелча денз - цар хІанзалца хьа баьча балха итогашка хьежача къаьгга гуш да тІанийца декхараш шоаш тІанийццача бесса каьхата тІа дисалга. Денна дош кхоачаш ца дарал совгІа, гаьнна лоархІабац уж паччахьалкхен планах а. Товарни продукци арахецара ворхІ бетта задани 90,6 процент мара кхоачашъяьяц цар. Цу юкъа ара ца хецаш йисай из продукци 890 эзар сома маьха, цу дакъе ткъо миллиони 375 эзари етта кирпишк а йолаш. Шоай потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни тІанийца договорни декхарех а 89 процент мара лоархІабабьбац уж. Потребителашка дІа ца кхоачаш йисай цхьа миллиони 29 эзари сома маьха тайп-тайпара продукци.

Иштта объединене коллективо кхоачашъяьяц арахецача продукцега дІабода мах лохбара, къахьегама овсарле лакхъяра, паччахьалкхенна пайда бара ворхІ бетта задани. Цо иштта эсала болх бара бахьанаш дуккха да. Царех керттерчарех да къахьегамеи производственнии дисциплина во хилар, брак йолаш дуккха продукци арахецар, балха ханахи производственни мощностехи боагІача хьисале пайда ца ийбар, материально-технически Іалашо елга лерттІа вІаштІехьа ца даккхар.

Объединене чуйоагІача заводех цхьаькха яц етта кирпишк арахецара паччахьалкхен план кхоачашъеш.

Къахьегама ветеранашта, новаторашта, яхье хьалха латтача боккхагІболча новкъосташта нийсса болх а беш, дог гІоздоаха производственни толамаш доахаш бола комсомольцаши кагиркхойи кІезига бац Грозненски экспериментально - механически заводе. Царех цаІ ва токарь, комсомолец Азнмов Іабдулла. Ший профессиональни говзал даим лакх а еш, хадданза сменни нормаш дикка тІехкхоачашъеш хьавоагІарех ва къона токарь.

Иштта болх беш вола комсомолец ца зуьш висавац завода коммунисташа. ХІанз из парте мугІарашка хьаэцара кандидат хила кийчвеш ва.

СУРТА ТІА: токарь Азнмов Іабдулла.

И. ПЛИЕВА сурт.

Доакъар Іалашдара йоакхо ю

Хьайбаш толаме Іанга дахара кийчо еш, доакъар Іалашдара йоагІа йоакхо ю Наурски района «Северный» совхозе. Цу гІулакха лаьрхІа бригада вІашагьеллаЙ. Музаев Сулкиян ва цунна кулгалдеш. ХІанз из коллектив арендни подрядагІа къахьегаш я. Цу хьисале кхаь шера леладе совхозагара бригадо хьайцад 1250 гектар лаьтта. Цунах соахка дІадийра 450 гектара тІа гурахьа дув ялат, доакъара 327 гектара тІа горох, рожь, кен, 374 гектар люцерно дІалоац, біаь—силоса дІайийнача хьажкІаша.

Совхозаца яьча договорага хьежжа 500 тонн йол якха, 1220 тонн силос йолла, 350 тонн ча вІашкатоха, хІара гектара тІара 17 центнер ялат даккха декхарийла яр бригада. ХІаьта фу даьд хІанзле? КарагІдаьннар массава а раьза волаш да. Тамаш а яц. Масала, ялат хІара гектара тІара 26 центнер даьлар, 500 тонн ча вІашкатехар, йол 1480 тонн яьккхай, силос 1100 тонн еллаЙ.

Йолли силоси кийчъяра балхаш дІахьо деш да. Кхозлагіа чуэцаш я люцерна. Из хьокхаш геттара овсаре къахьег механизатораша Качкадаев Александреи Яшадов Хизнреи. Шн балха норма ца еш ди дІадахийтац царех хІаране. КІезиг-дукха йокъаялийтачул тІехьагІа касарех уллача бацах сиха холаш ду Горюнов Василей Абухасанов Іийсаси. ДІахо аьла боарамга дІакхоачаеш ферме йокъаю из, низ болча вентиляторашца. Цига из дІакхуьхьаш лелача Бекиев Адама, Абухасанов Іийсай, Аюбов Рашида, кхычар салаІа ха а хилац:

Сихбеннаб йол йоаккхараш догІа делхар кхераш. ТІаккха балхаш юхасовцаде ма дезий.

Из деча шоашта зе-дергдоацаше а делкъийга хІама юача юкъа итт-пхийтта минута мара са-ца лоІаш са тессача денз боад къовлабаллалца тІатеІІа къахьегаш ба силос Іалашъеш боахкараш а.

Бригада къахьегамхой гІадбугаш, геттара дика тІаяьнай силоса дІайийна хьажкІаш. Шиъ-ах метр лакха йолаш хьу санна латт уж, хІара гІадамах шиша, кхокхха кхача йолаенна хьажкІа а йоаллаш. Цудухьа лийрхІар 120 центнер йолаш хІара гектара тІара юкъера лаьрхІача 360—380 центнер моша доакъар доал.

— Ялата кхеер нийлхо санна дІайийнаяр бригада уж хьажкІаш, — дувц совхоза директора М. Магомадова.— Цудухьа хІара гІадама тІа иштта дукха хьажкІаш йоахкаш хьа а хиннай. ХІаьта иштта из даьд цар дІайоллача силоса хьоанал лакхагІа, цунца доакъара единицаш дуккхагІа хилийтар духьа. ХІана аьлча бригадагара доакъар царга хьежжа хьийду совхозо. Белгалдаккха доагІа, лийрхІачул совгІа цу бригадо хІанзле 120 эзар сома йоли силоси кийчъяьлга. ХІаьта ялат даьккхад 70 эзар сомал дуккхагІа. ТІехьара итог яьчул тІехьагІа цунах цхьа дакъа бригада членашта дІадекъаргда, хІаьта вож дакъа бригада фонде дусаргдолаш да. ТІадоагІача шера дІадера фу, удобренеш, техникана доагора-смазочни материналаш, лерттІа болх бара кхыдар эца дезаш ма йий бригада коллектив ше.

ХьажкІай гІадам сов онда долаш, механизатораша сиха лелаеш йоаццаше а каст-каста йох комбайнаш. Цхьабакъда, цу гІулакхо дукха саготдац уж лелаеча механизаторий Дакаев Алхазура, Чараев Мувсай, Музаев Іальвс. Хов ехар шоай механикаша сиха тоаергІолга. Ехачун метта дІаоттае хьалхе а кхоачамболлаш оатхалаш Іалашъяьй цар.

Болх шоаш сиха на бой а «садаккха» ха ца юташ къахьегийт комбайнераша, кхай тІара силос йоллача моша доакъар дІакхухьаш боахкара Абдулазимов Зайндега, Хазранлов ШаІранега, Дениев Элихаджега, Евтеев Александрага, кхычарга. Цу гІулакха духьала бац уж а. Царна хов тІехьара шоашта доагІаргдар хІанз даьчох тийша хургдолга. Вешта цу бригада коллективо лаьрхІад планал дукхагІа 300 эзар сом маьха доакъар кийчде.

М. ХАМАТХАНОВ.

УРУС-МАРТАНА РАЙОНЕРА ХОАМАШ

«УРУС-МАРТАНОВСКИЙ» СОВХОЗ

Ахнан замалахьа совхозо хьайбаш лоаман даьгІенашка леладу. Из бахьан долаш доахана дуккха шура лу.

Доккхий толамаш доах доярка коммуниста Джамалдинова Банус. Цо кхоаб 20 етт. ХІара кхоабача Іаттагара 20 килограмм шура йоаккх цо дийнахьа. Комсомолжашта юкъе белгалбаьннаб Джамбулатова Тамара, Шамсудинова Раиса. Цу шинне хІара кхоабача Іаттагара дийнахьа 15 килограмм шура йоаккх.

* * *

Дукха ха йоаццаш боахама кулгалхой цІерагІа Кемерово яхача городера каьхат кхаьчар. Цу тІа совхоза коллективо баркал йоах дика хьачаш шоашта лоаттабарах. Цу каьхато кхы а къахьегамцара безам совбаьккхаб сомий бешамаш лелаерий.

Юхьхьанца халонашца дІадоладелар ер шу. БІаьсти, чІонак яьттІача хана, шелал эттар. Берригаш арабаьлар гаьнаш кІалхараяха. Дымовой шашкаш йоагайир чІонка шелал Іаткъаргйоацаш. Таханг гуш да, наха хьийга къа зехьа ца дайналга.

Хьачаш хьабоахача доккхий толамаш доах Кагерманов Мовлде кулгалдеча бригада. Шоай хьинар кхо ца деш къахьег Зураева Тамаре, Мусаева Аьсета, Ахъядова Зарас, кхычар а.

МИЧУРИНА ЦІЕРАГІА СОВХОЗ

Укх шера дика летаб Іажаш. Бешамаш лелаераш укх шера ялх эзари ши біаьн тонн Іажаш баха безаш ба.

Хьабоахаш бола Іажаш дІакхухьийт СибарегІа бахача наха.

Толаме болх бу Бибулатов Абуезита кулгалдеча бригада. Таханарча денга 300 тоннал совгІа Іажаш гулбаьб цо. Цу бригадал дукха тІехьюсаш яц Джамалаев Юсупа кулгалдер а. Дика къахьегаш хьабоагІа Курсаев Салмана бригада болхлой а.

Ер шу чІоагІа лоархІам болаш да сомий бешамаш лелаечарна. Пятилетка план кхаь шера кхоачашъе дош деннад цар.

М. АХИЛЬГОВ.

Нн. П. П. Батурана, Г. М. Постернака, В. Я. Чирковна «Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни рационализатор» яха Сийлен цІи яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Рационализаторски болх беча дика гІулакхаш карагІдаларахи общественни вахара юкъе хьинаре дакъалацарахи «Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни рационализатор» яха Сийлен цІи лойла:

Батура Петр Петровича — «Пластполимер» ОНПО Грозненски филиала № 18 цеха вокхагІволча инженера-технолога.

Постернак Галина Михайловнана — «Пластполимер» ОНПО Грозненски филиала № 18 йолча цеха вокхагІволча мастера.

Чирков Виктор Яковлевича — «Южгипробиосинтез» яхача паччахьалкхен проектно-изыскательни института Грозненски филиала директора заместителя.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

гор. Грозный.
1988 шера 18 август.

Нн. С. Б. Айрапетовна, М. М. Бабаевна, Г. В. Козбаненкона, Т. Х. Хайдаевана «Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни гІишлонхо» яха Сийлен цІи яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТ/ ПРЕЗИДИУМА

У К А З

ГІишлош хьалъеча дикъ гІулакхаш карагІдувларахи общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни гІишлонхо» яха Сийлен цІи лойла:

Айрапетов Сергей Бегларовича — «Чечингавтодор» объединене Урус-Мартана наькъаш тоадара — дахкара управлене начальника.

Бабаев Михаил Мамиконовича — «Ставропольпромвентиляция» яхача треста шоллагІча Орджоникидзевски монтажни управлене Грозненски участка балхаш дечa вокхагІволча болхлочоа.

Козбаненко Георгий Владимировича — «Гидромеханизация» яхача треста специализированни управлене Грозненски участка прорабски пункта бригадира.

Хайдаева Тамара Халидовнана — Нохч-ГІалгІай гІишлон управлене № 5 йолча гІишлон-монтажни управлене балхаш дечоа.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

гор. Грозный.
1988 шера 18 август.

Нов. А. Ф. Боярчука «Нохч-ГІалгІай АССР Іилман техникан заслуженни деятель» яха Сийлен цІи яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Іилмеи техникеи дегІайоалаеча дика гІулакхаш карагІдувларахи общественни вахара юкъе хьинаре дакъалацарахи «Нохч-ГІалгІай АССР Іилман техникан заслуженни деятель» яха Сийлен цІи лойла **Боярчук** Алексей Федоровича — геофизически тохкамий Іилматохкамеи проектно-конструкторский института отдела заведующена.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

гор. Грозный
1988 шера 18 август.

Нов. Л. Д. Мальсагована «Нохч-ГІалгІай АССР-а школа заслуженни учитель» яха Сийлен цІи ялахарах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Лакхерча квалификаце специалисташ Іомабарахи, кхетабарахи, общественни вахаре хьинаре дакъалацарахи «Нохч-ГІалгІай АССР-а школа заслуженни учитель» яха Сийлен цІи лойла **Мальсагова** Дошлакъий Лидайна — Л. Н. Толстой цІерагІарча Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен университета доцента.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

гор. Грозный.
1988 шера 18 август.

Нохч-ГІалгІай АССР культура болхлошта Сийлен цІераш яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Культура дегІайоалаеча дика гІулакхаш карагІдувларахи общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарахи:

«Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни артист» яха Сийлен цІи лойла:

Джабранлов Абдулхьалим Янгуллиевича — «Союзгосцирк» ТПО артиста.

Михайлова Светлана Александровнана — М. Ю. Лермонтова цІерагІча республикански эрсий драматически театра актриса.

«Нохч-ГІалгІай АССР культура заслуженни болхло» яха Сийлен цІи лойла:

Верольский Юрий Борисовича — Л. Н. Толстой цІерагІча Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен университета советски литература кафедра доцента.

Газалоев Юнус Якубовича — Грозненски госцирка директора.

Фешко Вера Васильевнана — республикански культурно-просветительни училища преподавателя.

Юревич Александра Яковлевнана — республикански культурно - просветительни училища преподавателя.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 18 август.

ЦАІ ДОЛА ПОЛИТДИ

Селхан республике дІадихьар цаІ дола политди. Цун тема яр «Хьаьддача гІулакхий ха» яхаш. «XIX Еррригсоюзни партийни конференце решенеш кхоачашъеш практически беча балхах лаьца» 1988 шера хиннача КПСС ЦК июльски Пленума итогий хьакъехьа дар из.

КПСС областной комитета докладчикаш — бехкто-кхаме партийни, советски, профсоюзни болхлой, министерствайи ведомствайи кулгалхой, хІаьта иштта парте городской районнии комитетий докладчикаш цу дийнахьа промышленни предприятей, гІишлош еча, мехкдаьтта промыслашкарча, кхашкарчеи фермашкарчеи къахьегамхошца вІашагІкхийтта хилар.

Къамаьлаш даьраша белгалдоахар XIX Еррригсоюзни партийни конференце вайна карагІдаьннараши де дезаш хьалхашка латтари хьадда къоастадаь хилар. Хано дІадех хьадда, бокъонца дола гІулакхаш делга, вай дІахьалхашка дахара новкъарле еш мел дар дІадаккха дезилга. Из дІадехар кхы а боккхагІча низаца хозаш дар КПСС ЦК июльски Пленума трибуна тІара.

Къаьстта лоархІаме йийцар Пленумо парте хІанз йола отчетно - хоржамий партийни группашка отчетно - хоржамий собрани хиннай, цехови организацешкара собранеш дІайолаеннай. Къаьстта лоархІаме да, йоахар докладчикаша, собранешн конференцеши демократично, гласность йолаш дІаяьхьар, принципиальни позицеш тІара къоастаде деза парторганизацешта кулгалделга хьанна тІадила мегаргда.

Къамаьлаш деча дикка йоккха моттиг дІалаьпар Советий болх эргабаккхарца, халкъан депутаташ харжара хургдолча хоржамашца, правови реформа чакхъяккхарца, кхычарца дувзаденнача дешаша.

Къаьстта теркам тІабахийтар кхачан деша. Докладчикаша белгалдаьккхар республике баха нах дулхаца, шурийца, баьпадаарашца сомашца, коартолашца Іалашбелга соахкарча боараме хилар. Кхачан кхоачамех рациональни пайда эцара, уж дІа-хьа нийсдара пайдане дола гІулакхаш де деза.

Къамаьлаш деш белгалдаьккхар советски наьха вахара проблемаш кхоачашъеча овлангара хувцамаш де хІара парторганизаци, хІара коммунист декхарийла хилар.

Парторганизацешка отчеташ хоржамаш

БОЛХЛОШТА ЭШАР ТІЕХЬАШКА ТЕТТ

Назранерча Ахриев ГІапура пІерахча «Электроинструмент» яхача завода сборочни цехерча коммунистий отчетно - хоржамий собране волаш цхьан белгалоно цецваькхар со. Сона 10 — 15 шу хьалха біаргаейначоа цхьа чо тараяц из цех хІанз. Цу хана — хІара конвейере ягІача слесарь - сборщицана хьалхашка латташ зизаш чудола герга кхабилгаш, кІей йовлаих ІотІахьакхача а хьат хургйоацаш цІена, лостам болаш балха моттигаш, сийна халаташ тІера Іодаьхача кхы барзкъа хувца ца дезаш кийчбенна кхалнах бар. ХІанз кхыча тайпара да укхазара сурт: производственни эстетика, лостам віалла ца хилча санна бейна дІабаьннаб, ах-ясса я конвейераш, хьабе болх боацаш нах лел цехе гІолла дІа-хьа ухаш.

Болхлой штатни расписанех боагІачул дукхагІболга дий-хьотІ из, аьнна дагадехар сона. Бацар. Укх тІехьарча шерашка ешай из коллектив бе белла лей мажарг мо. 1986 шера — 190 саг вар цехе болх беш. 1987 шера — 180 вар. Укх шера —120.

— Сокращене бахийта хургба оаш уж, — ях аз цеха начальникага М. Даскиевага.

— Бахийтабац. Шоаш дІабувлаш, дІабувлаш дІабийнаб, хІаьта оаха царна когаметта кхыбараш хьа ийцабац, тхоашта ца эшандаь. Шешех хинна «сокращени» я из.

— ТІакхча план? Из а хувцаенна хургья шун, вешта аьлча, кІезигьенна?

— Цох хІама хувцаденнадац. Ше хиннача тайпара йолаш я, — аьлар начальника. — Укхаза юхе мел виса болхло — кхьехьегара тІера а, хІаьта къахьега ховш а бола нах ба. Цудухьа уж дІабахараш віалла тхоашта тІерабаьннанга хоа лац тхона хьабева балхага, производствана уж эшарга диллача. Нагахьа санна тха ГІулакхаш догГІача тайпара дІа ца дохийташ, тхона новкъарле еш дола бахьанаш децаре таханарча хьале кхоачаргьяцар тха цех. — аьлар цо юхьхера а. — ХІаьта уж фу бахьанаш да — собранес хьа а хьокхаргда.

Хьекха а хьекхар. Царна духтІавала хала дацар цеха парторганизаце секретара З. Шадыжева (цеха мастер ва из) яьча отчетни докладага а, хІаьта коммунисташ-пренех даьча къамаьлашка а ладийгІача.

Хьалха, застойни ханашка цу моча собране хьа мел гІеттар ше оала дош дІадоладе гІертар шоашта карагІдаьннараш тІара. ХІанз дІайоалаш йоагІа из оамал. Вешта укхаза-м, яр ма дий аьнна доакхалде а дІахьокха а хІама дацар.

Коммунисташа, слесарь-сборщицаша Л. Балхаевас, М. Дарсиговас кхычар хьакорадаьча кхоачамбоацарашта юкъе къаьгга белгала дар цхьа хІама — завода администраце оагІонгахьара болхло воггІача тайпара теркал ца веш хилар. Сага фактор укхаза тІехьашка тет.

ДІауйла ел, мала тешаргва, масала, сигала догІа тІадам Іобожжаше а багІ-багІачара ура а лелхаш сборщицаш, кхашка боахна ахархой мо шоаш тІоада ца бейта уд аьлча? Ца теше а ништта долаш да-кх из. ПІелга шорраала дІа-хьа яхай цеха тхов тІа яда аьшка-бетона плиташ, лакхера ІотІабиллача битума тІоа хано тишбаьб, баьнъух.

Оаха-м дейдда а дІахьуладенна а сатохаргдар, йоакар кхалнаха, новкъа да сверлилкашта испытани еш йолча помещене чу уха ладар. Итташ, біаьш электросверлилкаш чу а ехка токаца болх беш стендаш ма латтий ца чу. Ток «лелх», хий чуухаш чІархха сийгаш урагІ а ухийташ. ЦІи ялар кхераш садуъ оаха цу чу Іочууха хи кІажараш саццалца.

— Тхона, укхаза болх беча къонача мехкарашта, комсомольцашта эхь хет тхоай цех ништта нйрча, безаме йоацаш. — йоахар цеха комсомольски организаце секретара, слесарь-сборщицас М. Дарсиговас. — Мишта ергья оаха укх мо йолча помещенешчу эстетически хозал а лостам а?

Ба а ба цу коллективе дукха къона нах, дукхагІбараш мехкарий а болаш. ЗІамига яц комсомольски организаци а — 20 совгІа комсомолец. ФуннагІа дола юкъара хІама хьаде, шоай салоІам, сакъердам віаштІехьбакхча ловш ба уж. Бакъда, цар бехкаб доацача бахьанаша баргал теха соца яь лоаттаю цар инициатива. ДІачубаха Іоховша, салаІа кхыметтел «ЦІе уголок» а яц царна цу йоккхача цехе. Цул совгІа, йоахар къамаьл даьраша, барзкъа хувца, кулг-юхь дила, хІама кхалла Іоха моттиг а яц тхона.

ХІаьта а из проблема-м, цеха начальника дийцачох, кастта ца хила мегаш я. Цу гІулакха цхьа служебни кабинет мукъаькхай цехе. Бытовка эшшача тайпара кийчъе, аьнна нах а оттабаьб. ХІаьта а из цхьа проблема дІаякхарах тоалургдолаш дац цу цеха а, цох хетта, ерригача завода а болхлой социальни хьаштий во хьал.

— Со се къона яр, завода коа кхачан продукташ йохка цхьа тика мукъа хьаелла тхона, яхаш болхлоша администрацега дехар деча хана, — аьлар вай йийцача цеха начальника Даскиева Марема. — Бакъда, хІанз а хІара собране, совещане дувцаш да из дош. Политди долча хана республикера хьакимаш баьхкача а из мара дувцаш хІама дац. Бакъда, хувцалуш а дац хІама. Къахет сона, балхара баьлча тикашка го боахеш цхьа-ши сахьат а доадий мара чубаха йиш йоацача тхоай боаккхагІболча истех.

Дукха да болхлошта къувлаш-м. ХьалхагІа дефицита товарех йола хІама яхьар укхаза. ТІаккха профсоюзни организацеш болхлошта эшарга хІаьта цар къахьегарга хьежжа дІа-хьа бекъар ништта бена кога-гІирс, барзкъа. Каст-каста дахьар тинчу доаца даьтта, индийски чаь буц, кхыйола продукташ. ХІанз уж а біаргагац укхаза. Фу хиннад — ховш дац. Хьоаеш яц цехе (ерригача заводе санна) цхьаккха подряд, хозрасчет, самофинансировани, самоокупаемость. Цу хьакъехьа хьалха ший хинача харцара цхьан шецца дехьа-сехьа яьннаяц цех. Е из ялийта сагота болаш лохера, лакхера низ а бац.

Юххера аьлча, балхах дог лелхийтаргдола, коллектива производственни а социальни а вахар бесаза доаха кхоачамбоацараш дукха да укхаза. Уж-м коммунисташа дерригаш а хьа а дийцанзар. ХІаьта а лета а хІама эргадаргдоацалга шоашта ховнадаь юхаувзабенна хургбар-кх уж.

Могаде мегаргдоаца хІама да—цеха партийни организаци укх массехк шера дукхалга диллача віалла деГІа ца йоагІаш цхьан метте йиса хилар а. Цу дІаяхача йІаьхача отчетни юкъа парте мугІарашта юкъе цхьаьца саг воалавайвац партийни организацес, шоаш верригаш а 6 мара воаццаше а. Хиннавац парте хьазца дика къона зІамига саг, йоІ! Шортта ба. Партийни райкомо пурам лац, рамкаш увттаю, яхаш бекназбувлаш хул из мо моттиг нийсъелча цхьабола секретараш. Укхазара вар из ала йиш йолаш ваи, хІама аьлча завода партбюрос а парте райкомо а ду хьакъехьа цунна еш новкъарле хиннаяц. Цул совгІа, хьажа, тахка цу тайпара нах, хьачуэца царех мегарговар парте, яхаш хьехар а даьд. Лоацца аьлча, секретара мелал мара кхы бахьан дац цу гІулакха бехке долаш.

Собране пІанйцача соцам тІа хоадам боллаш белгалъяь пункташ я коммунисташа теркам тІабахийта проблемаш ювцаш. Уж кхоачашъяра цу цеха парторганизацена гІо-новкъостал деш хургьа аьнна хет сона завода партбюро а кхьнюла органаш а. ХІана аьлча, масадолча гІулакхашка диллача, вай лаккхеха аьннача тайпара, теркам эшарех я из цех. Керда харжа секретарь Дарсигова Мовлатхан ше а я тІехьашкаяргйоацарех. 12-гІа шу да цо цу цехе сборщицал болх бу. ХІанз цар бригадир я из. Дика довз цунна коллектива хьал, хІаьта хІара болхлочун оамал.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкор.

МВД ХИННА СОВЕЩАНИ

Укх шера 18 августе республика чуйа гІулакхий министерствос районни отделей начальникашца, участкови инспекторашца, паспортни столий начальникашца совещани йир.

Цнга дийцар 1989 шера бахача наьха Ерригсоюзни перепись яра кийчо ярах дола дош. Цу мероприятеца дувзаденна дийцар паспортни отделий болхлоша бьча балхах.

НГІАССР МВД паспортни отдела начальника заместитела С. Б. Дадахаева хоам - бир переписа кийчо яр чакхйоалача этапе дезарех, бахача наьха хІанзара учет йоагІача тайпара нийса йий хьожаш юха а проверкаш чакхъяхарах, гражданаша паспортни режим лораяра, наха бахача моттиге ханнахьа прописка е выписка яра хьакъехьа еча проверкех.

Совещане ладийгІар НГІАССР МВД бахача наха перепись яра гІодеча комиссе секретара Е. Б. Заргарова хургйолча переписа еча кийчонах йолча информацега.

Статистика республикански управлене бахача наха перепись яра отдела болхлоша Т. И. Шимковаси С. М. Тасуевеи совещане доакъашхошта дийцар 1988 шера бахача наьха Ерригсоюзни перепись яра кийчо ярах, кийчон тІеххьарча этапе МВД-а, районни паспортни столий а болхлоша де дезарех. Перепись чакхъяккхара хьакъехьа беча массово - разъяснительни балха хьалах, бахача наха юкъе кхы а щерагІа лекционни а пропагандистски а болх боаржабара хьакъехьа МВД а районни подразделеней а болхлоша де дезарех. Цар совещане даьча хаттарашта жоп делар.

С. СУЛТАНОВ.

Калининградски ЖБИ-1 завод дуккача шерашка паччахьалкхен планех лоарХІаеш яцар. Из юхаувзар дуккха проблемаш хьаІайнача йоккхача аьшкбетонни изделей цехо. Духхьал дІадахача шера цехо завода кхо бІаь эзар сом гаргга зе дир. Завода гІо делга шийна хьатІанйцар опытни инженера Лейбович Бориса кулгалдеча «Железобетон» яхача кооперативо. Цхьан беттан ах беттан кооперативо кадраш віаштІехъьяьхар, изделей дикал лаккъе віаштІехьдаьлар. Продукци арахецарца цхьана оборудовани юхаметтаоттаю, е хувц. Шоай низашца чуІе фусамаш хьалъяра социальни программа оттаяь из кхоачашъе болабеннаб.

Июне кооператива 300 эзар сома маьха продукци арахийцар, из хьалха еш хинначул цаІи ахи дуккагІа я. ХІаьта лерхІар — хІара бетта 500—600 эзар сома маьха продукци арахецалга. Кооперативо дехар тІайнцад завода беррига планови заказчикаш стабильно Іалаш бергболаш, хІаьта планал тІех хьаяь продукци шоай безам болча тайпара дІайохка йиш йолаш ба уж.

СУРТА ТІА: «Железобетон» яха кооператив хьаяь Калининградски ЖБИ-1 завод.

Г. КАЛАЧЬЯНА сурт.

(ТАСС фотохроника).

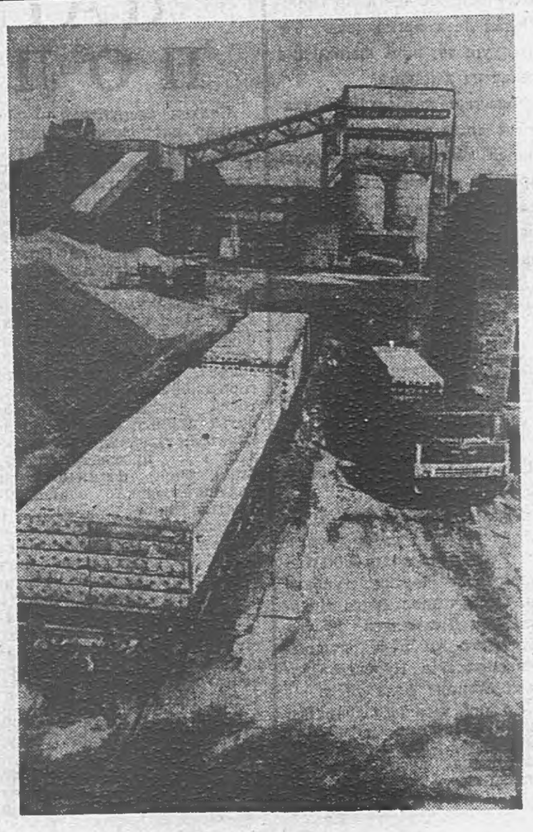

Кхоана—СССР Фегарча Флота ди

ДАЬХЕН ТКЪАМАШ

Подмосковьерча ТІема — Фегарча Низий музея экспозице — залашка, йийллача майдашка — тайп-тайпара самолеташ, вертолеташ, цар двигателаш, герзаш, хІаьта ништта цІнхезача летчикех, мехка авиационни конструкторех дувцаш дола сурташ документаши да.

Музея кастта 30 шу дуз. Цун сотрудникий коллективо а авиаци хьакхеллача денз вай деношка хьакхаччалца дегІаахара историе хьахьокхаш дола экспозицеш шерхьо.

ХІара шера музее 140 эзар совгІа экскурсант воагІа.

СУРТА ТІА: тахан дунен тІа эггара дикагІчарех цаІ йолча МИГ-29 яхача хІанзарча истребитсла юхе ба экскурсанташ.

ТАСС фотохроника.

Коммунистех дола дувцараш

Наха эшаш ва из

Делкъийна хІама дуача хана кхийтар сох Гудермесски медицински инструментий завода слесарно-механически цехера комплексни хозрасчетни бригада кулгалхо Мачигов Мухьмад. Сихха хІама а кхаьлла, записной книжкага хьежаш воаллар из. Соца къамаьл деча хана а, каст-каста сахьата тІа хьожаш вар Мухьмад. Сона дика вовзар из, цудухьа кхетадора аз из сиха хилара бахьан а:

— Болх дІаболабалехьа телефон тоха а кхургда са,— йохар цо. — Дукха бераш долча цхьан кхалсага гІо де дезаш ва со.

Мачигов Мухьмад депутат ва. Шийгара гІо дехаш веначунна цІаккха а ак аьннадац цо. Ништта дика хьехамча а ва из. Цудухьа оала хургда-кх цох наха камаьрша, дог-цІена саг ва. МоллагІа проблема къоастае хала дац цунца. Цхьан дешаца аьлча, вИзза, новкъост ва. Цхьабаранта моттаргда Мачигов ха яха, нийсвенна саг ва. Вац. Цун дерригаш а 30 шу мара дац. Бакъда, дикача гІулакхашца, дикача самалашца дІавовзийташ.

1986 шера Мачигова кулгалде хьаийца хинна бригада тІехьаюсачарех яр. ХІаьта хІанз ерригача заводе а толашагІчарех цаІ я из. Цхьабакъда, ткъо шу хьалха оттаяь станокаш каст-каста йохаш хиларо хадданза болх юкъагІбоах. Бригада бехке йолаш хІама дац укхаза. Бакъда, цо йохаю дикача гІулакхашта тІехьара наьха уйла.

Коммуниста Мачигова кулгалду бригада массаза а хьалха йолаш хьайоагІа. Цхьаккха шеко яц, дІахо йодача хана из ништта хург хиларах.

Бригаде кхычарна шоашкара хьоккам телараш Гириевгіар Рамзани ТІауси, Бириева Хьава, Ковалев Валерий, ништта кхьбараш ба.

Н. БОРИСОВ,
тха штате воаца корр.

ПЕРЕСТРОЙКА БІУХОЙ ХИЛА

ДИКАЧА ХАНА ДАХ ВАЙ

Общество кердаккхара, перестройка толаме дІаяхийтара керттера да хІаране шийгара доагІа дакъа къахьегама дизза юкъедахьар, яхаш белгалдоахар XIX Ерригсоюзни партийни конференце. Цу хьакъехьа массехк хаттар дир оаха Грозненски «Красный молот» яхача завода чон лоаладеча цеха слесарага, цеховой парторгганизаце секретарага Григоров Павел Петровичага.

Перестройкана малагІа дакъа да Іа Іайха юкъехьор?

— Цу хаттара цхьан дешаца жоп дала хала хургда. Тха бригаде 22 саг ва. Цхьан нарядагІа болх беш а да тхо. Цехера оборудовани тоаеш да тхо. ХІаьта хІара бригадерча сагах тийша да массане а толам. Керттердар — оборудовани сеца латтаргйола гІулакх дІадоаккхалга. Перестройка толаме дІагІоргья, нагахьа санна, вайх хІаране, къамаьлаш кІезигагІа а деш, болх дукхагІа бой. Аз перестройкана юкъе хьоча даькъа цу тайпара хоадам бу-кх. Цунна цхьана партийни кулгалхочуна віалла а доагІаш мичад тІехьа вусалга.

Оаха тоаеш йола оборудовани къаьна, тишъенна я. Хьаэцергья вай, чон лоаладеча хана цІендеш йола дробометни оала кабелаш. Уж 1965 шера денз хувцанза я. Дукхха ха я кранаш, электрически пийшкаш, кхьяраш хувца еза. Цхьабакъда, из процесс мела дІайода. Цу тайпарча хьале боккхача лоархІаме ба слесарий къахьегам. Тхоах тийша да бухсоцдаш цехо продукци арахецалга Іалащтар. Укхаза дош духхьал план-наряд кхоачашпирах хадаш дац. Керттердар массанена а шоай дехкар довзар.

Дукха ха йоацпаш грейферни крана чархаш хувцаш дар тхо. Савченко Николайн Полушкин Анатолийн балха смена йистеьнначул тІехьагІа а, шин сахьата баьхкар ханнахьа кран болх бе йолаялийтара духьа. Из цкъарчоа сел лоадам бола хІама доацаш санна хет, цу тайпара моттигаш каст-каста нийслу цхьанне а дехар де а е низ бе а па безаш. ХІаьта сона цу тайпарча гІулакхаша перестройка эІийргаш гу.

Нах дикагІа къахьега хІана баьннаб? Хувцаеннай алапи телара система, материальни безам совбаьннаб. Мишта дар хьалхагІа? Нагахьа санна бригадера саг е отпускагІа ваха, е цамогаш хинна цІагІа висача цун ахча цхьаннега а ихачацар, цун хьалхара болх бой а. ХІанз кхыча тайпара да. Хьадаькхха ахча бригадни совето массе членашта дІахьа декъ. Из бахьанца лаккхъеннай къахьегама овсарле, нах дІабувлалга лохденнад.

Вайна дика хов мел дукха бар хьалхагІа брак ераши сихагІа балха ди йистедаьлча сагота боацараши. ХІанз экономически рычагаш хьахийнай. КТУ. Цкъа тха слесарь Савченко Александр корта бохабу малар менна а волаш миляце нийсвеннавар. Цо даь нйрча гІулакх бригаде дийнар оаха. Лохийр КТУ. ХІанз даккха хІама доацаш дика къахьегаш ва из.

Цхьан дешаца аьлча, хІаране шийгара доагІар ца дой юкъара гІулакх лерттІа дІагІоргдаш. Аз кхетадечогІа ништта да из.

— Гласности демократии перестройка лоархІаме рычагаш я. Кхоачам боллаш пайда нйбой цох шун партийни организаце, къахьегама коллективо?

— «Красный молот» заводе аз къахьега 26 шу да. Дукха хІамаш біаргадайнад сона. ХІанз тха заводе эттар хала хьал да. ХьалхагІа бакъдар аьлча гласности демократии дукхагІча даькъе йоацаш яр. Тхона хьаувттабеш хинна кулгалхой «лаккехьарча» указанегІа ухаш бар. ХІаьта цар кабинеташка дувцаш хиннар болхлошта віалла ховш а дацар.

ХІанз кхыча тайпара да. Укх шера оахоша хержар оаха цеха начальник. Руденко Сергей Ефимович ва из. Тхоаш гІалат ца даьннанга кхетадаьд хІанале. Из тхона хьалхашка хьалхийна саг ва. Мастералла а болх баьб. Творчески инициатива йолаш, нахаца дагавала ховш. Цунна віаштІехьдаьннад шеТхона вЕзавалийта. ВоккхагІа вола инженер-технолог А. Теймуров къахьегама коллектива совета председателалла хержар оаха. Из а нийса даь хІама долга дика кхетадаьд. Коллективо хержа уж ши саг наха дика вовзаш ва, пар тха тешам боабергбоацалга дизза кхета а ду оаха. Из еций демократи? ХІана аьлча, гІулакх болхлочун дешо къоастаду, лакхехьарча указанешка а ца хьежаш.

Гласностах аьлча, укхаза а дукха хІамаш хувцаденнад. Хьокхама улга юхье хьалтеха доахк деррига а документаш, кулгалхой решенеш, вдеяш.

Халкъа тІахьожама группа ший стенда тІа хан-ханнахьа хьалдетт рейдаш, проверкаш еш гучадаьнна кхоачамбоацараш хьагойта хоамаш. администраце цу хьакъехьа даьр фуд.

Ира критика еш, майрра къамаьл деш, кхоачамбоацарех, гІалатех юхь-духьала дувцаш чакхъювл хьайийлла партийни собранеш. Ништта, КПСС XIX Ерригсоюзни конференце Тезисаш ювцача хана, делегаташ харжара, системана тхоай замечанеш, предложенеш йир оаха. Дагадохкарагіа аьлча, делегаташца віашагІкхетар а хийлар тха. Лакхача боарам тІа чакхдаьлар уж віашагІкхетараш. ХІаьта хьалхагІа-м саг йистхургвацар. Бага хий деттача санна багІаргбар. Тахан тхона ловщдар завода кулгалхой каст-кастагІа цехашка боагІаш, йолаш йолча проблемаех, уж дІаяхара де дезарех нахаца дагабоалаш хулга да. Бакъда хІанз а из хІама долаш дац.

— Хьона хетачогІа перестройка сево юхатетт, из сихъяра эшар фуд?

— Аз кхетадечогІа, перестройка хьахургьяц духхьал энтузиазмах коггІортолга яьяр, аьнна. КІанз дика хоалуш да саг кІезига теркалвелга. Хувцамашка чІоагІа лоралуш хІана хьеж болхлой? Хоалуш хувцамаш доацандаь. Тикашка товараш тІакхийтадац, вахара хьалаш а во да дукихачар. Тха заводе, хьай безам мелла-б перестройках дувце а, квартираш эшаш очереде латтараш эзар совгІа саг ва. Царех цхьабараш квартирашка хьежаш бола 15 шу совгІа ха я. Душевойш болх беш яц, салаІа моттиг яц, саунех-м аз дувца а дувцаш, балха хьалаш дуккхача цехашка хала да. Социальни дешаш ца къоастадича, духхьал вахар хозагІа да, яхарах, нах тешаргбац. Болхлочо ма даггара къахьег ший ха, низ ца кхобеш, хІаьта цун унахцІенонга хьожалга, бытага хьожалга во лел. Цо геттара чІоагІа юхатетт перестройка. ХІаьта перестройка процесс сихъелга — нахагахьа юхь ерзаелга, цар дезалашта фу эш хьажар. ТІаккха наха лоамаша хоарцоргда. Вай дукха дувцасага факторах. социальни нийсхонах, кх. дІ.

Укхаза боал проблемий овла.

Цхьан дешаца аьлча, дикача хана дах вай. ДІахо йодаш я чІоагІа чоалхане, лахар эргадаккхара процесс. Ха дІа мел йола дукхагІа нах чуувз цо. Цо бакъду нах перестройках тешалга.

Интервью нйцар
А.-Г. УГУРЧИЕВ.

Вай—интернационалисташ

Цхьан цІен дезал санна

Республика йоккхагІчарех цаІ я Сунженски райбыткомбинат. Пхи біаьи ах біаьи саг ва укхаза болх беш. МалагІа гІулакхаш да быткомбината болхлоша наха дераш? МаІача наьхеи кхалнаьхеи барзкъаш тег, массови хІамаш тегара заказаш кхоачашду, автомашинашта технически гІулакхаш ду, сурташ доах, кога-гІирс хьабу, юртбоахама продукташ чакхйоах, мебель тоаю, кхы дукхха а тайпа наьха вахаре эша гІулакхаш ду. ДІахо йодача хана уж кхы а шерде лерхІ.

Укх шера ялх бетта план 494 эзар сом долча 496,5 эзар сома маьха гІулакхаш даьд райбыткомбината коллективо районе бахача наха, цунах 464 эзар сома маьха — юрташка бахача наха а деш.

Коллектива юкъе болх дика а говзал лакха йолаш а хьабарца къаьстта шоай сий даькхад хІамаш тегараша Исламова Розас, Мактыян Нинас, Рамазанова Жаннас, сурташ доахача Мухамедзянов Илдуза, сахьаташ тоадеча мастера Яков Григоре, ништта дукхха кхыбараша. КІезига бац дукхача шерашка укх коллективе болх а беш хІанз къахьегама ветеранаш, хьехамчаш болаш хьабоагІараш а. Ийс къамах нах ба укхаза болх беш. Цар барт чІоагІбеча, интернационални дог-уйла йолаш, віаши балха тІа уж кхотабеча лоархІам болаш хІама карагІдоал № 1 йолча швейни ателье заведующе Дзейтова Зина керте латтача парторганизацена. Коллективе къахьегача наьха барт хилар, уж віаши сийдеш а лоархІаш а хилар зуврда укхаза нийсвенначе, шоайла цар дІахьа ду эздий къамаьл, гІулакх біаргадайначо.

Шоай коллектив хьоахаяь къамаьл деш парторганизаце секретара аьлар:

— Тха коллективе болх берех дукхагІбараш кагий нах ба. Айхха кхотаденнад царна юкъера интернационални гІулакхаш. ФуннагІа хІама тІакхьчадар. аьнна, гІо эшачоа цаІ санна дерригаш а оарцагІдаьле цхьана тІехьа отт тхо во-дика денача.

Тхоца балха я швея армянка Махтысян Нурат Азатовна. Пхийтта-ялхайтта шу да цо тхо долча къахьега. Ткъо гаргга гІалгІай а эрсий а йоІ Іомаяьй цо хІамаш тега. Уж хІанз цунца нийсса къахьегаш, дика швеяш а хинна дІаэттаб. Шоай хьехамчий чІоагІа сийду цар массане а. Цхьаькха цхьа масал. Ши-кхо шу хьалха тхо долча балха ера селе йола Рамазанова Лайла. Из Іомаеш хилар тха къаьна болхло-швея Хамчиева Лоди. Іалаьмате дика Іомаийр цо селий йоІ маІача наьха барзкъа тега. Цу шинне барзкъа тийга вола саг чІоагІа раьза хул. Дукха ха йоацаш Белоруссера ена Горновах Белоручкаи яха тайпан цІераш йола ши йоІ балха хьанйцар оаха. Уж Іомабе болабелар тха дикагІа бола мастерашшеяш Хамчиева Лодин Тумгоева Мареми. Ах шера Іомабича швейий говзал карарзайир мехкараша. Уж тайпа масалаш кхы дукхха а доаладе йиш я коллектива вахарцара.

Петросян Нина тхоца балха йола дукха ха я. Іалаьмате дика саг, говза швея я из. Тхол дикагІа хов цунна гІалгІай мотт а гІулакх а. Вайнаьха меттал мара тхоца къамаьл хилац, чІоагІа эхьэздел леладу цо, оаха цунца а леладу. Нагорни Карабахера я Нина. Цо а цунца цхьана оаха а чІоагІа халахетарца тІанйцар Нагорни Карабахе нийсденна хІама. Тхона меттел вай берригача мехка бахача наха а хала хеташ нийсденна хІама дар из. Тхо шеввар раьза волаш бар цу хьакъехьа СССР Лаккехьарча Совета Президиумо баьсоцам.

Швейни цехе мастер йолаш Тумгоева Марема болх бу ялхайтталагІа шу да. МаІача наьха пальтош тегаш я из. Къулбаседа ХІирийчен столице город Орджоникидзе школе деша яггІаше а швейяй курсаш яьхар Марема. Цо бокъо лора цунца школе швейни говзал хьеха. ХІаьта а дІахо кІоаргье лаьрхІар цо хІамаш тегарий говзал. Цун нана а наьна йиша а хІамаш тегаш бола дукха ха яр. Цар новкъосталца дІахо шаьрйир цо каранйца говзал. Ло баккхара курсаш яьхар. Ништта дика говзанча хинна дІаэттар. Марема Іомабаь дукха мехкарий ба цунца цхьана хІанз ателье болх беш. Коллективо сий деш, аьнна дош отташ, мехка политически вахарах дика кхеташ саг я Тумгоева Марем. Дукха доттагІий ба цун эрсий а армяний а къамех.

Интернационализм яха дош мишта кхетаду Іа? — аьнна даьча хаттара жоп а луш Марема аьлар:

— Интернационализм яхар — берригача наьха віаши барт хила беза, аьнна, кхетаду аз. Массава а барт цаІ болаш, віаши сийдеш, безаш нах хилча балха тІа а дика кайоал. вахар а хозагІа хул. Интернационализм духхьала балха тІа лелаяь Іе йиш яц. Арахьа а транспорта тІа а нах бе-беча къамех хилар къерда мегаргдац, массанеца а цхьатарра эздел леладе деза. МоллагІча къаман вар. аьнна. лархІа а сийде а деза воккхагІчун. Сай низ-хьаькъал дІакхоачача тайпара нахаца эздел леладе гІерт со. Цудухьа нах а дика ба соца.

Бакълув Марем, интернационализм вай массане а вахара закон а хинна дІаотта деза. Къамий барт. доттагІал — вай мехка низ а беркат а да.

С. ШАДИЕВ.

Историе оагIош

Никъ бIаьшерешка гIолла бода

Цхьа бутти ах бутти ха я ТIаргима археологически охкалаш деш археологаш боахка. Из гIалгIай лоамен юкъмоттиг я «ГIалгIай-хин» йистте техача палаткай городоке ба уж. «ГIалгIай» аьнна цIи хьаяьнна моттиг я из. Цу юхха яда ТIаргим, Хамхи, Аьгикхал яха гIалгIай юрташ. Укхаза атта тIакхоачаргволаш я гIалгIайчен ширачен юкъерчен бIаьшеренгй историе а культура а ганзаш.

ДогIаш делхаш, палаткашка тIоадал латташ хала ха я укх шера. ХIаьта дуккхача шерашкара наькъалгаш тIа лела хала хилларал совгIа, кхераме а я. Сийрда малх хьежача хана е беттала бийса йолча хана а цкъа санна, дуккхаза Эса чIож бIаргадайначар йоах: из НохчГIалгIайчен эггара хозагIа йола моттиг я.

Из иштта хеташ со а ва. Из сайна хетар да аз сай дешархой, хIанз болча IилманхоI, студентий, сай къонгий, безам болийтар а.

Охкалаш де вахар доккха лоархIаме гIулакх да. ЦхьоагIо йолаш, безаме коллектив я ТIаргиме къахьегаш яр. Къулбаседа Кавказа халкъний истори вузашта юкъерча кафедре йолча археологически лабораторе дикагIа бола нах ба цунна юкъе. ХIаьта лаборатори Л. Н. Толстой цIерагIарча НохчГIалгIайн паччахьалкхен университета йола шу да. Дешара практика дIахьоча студентий — историкий группана керте латт преподавателаши аспиранташи бола С. Н. Савенко, Е. И. Нарожный, Б. М. Хашагульгов. Вай республике эггара хьалха хьаяьй «Археолог» яха студентий стройотряд. Из вIашагIтехай ширача ГIалгIайчен археологеи архитектураи еза моттигаш ца йохаяйтара а лораяра а долча ГIулакха юкъе дакъа лаца уйла йолча нахах, уж тIехьагIа исторена накъаялийтара духьа. Царца ва историе, социологе, филологе Нохч - ГIалгIай института опыт йола археолог, исторически IилмаI кандидат Д. Ю. Чахкиев. Из ца кхоачаш яхача заман памятникаш дисадац, цо яздаьд юкъерча бIаьшерене баьхача вайнаьха тIом бара говзалах дола книжка, из арадаьккхад г. Грозне, Кавказа дукхагIа йолча городашка, Москве, Ленинграде. Цо язъяьй вайнаьха культурах йола маьхера статьяш.

...Сайга йиш хилча укхаза хила са а безам бар. Бакъда, охкалаш деш ГIалгIайчен лоамашкарчул совгIа, доккхий балхаш ду Наурски районе, Калиновская яхача станицана юххе. ДIахохьош да фронтальни тохкамаш Ачхой-Мартана гонахьарча гувнашка. Массанахьа кхача веза, массанахьа кхе веза, новкъостал де а деза. Иштта я «шефа» (иштта оал соах ученикаша) кхел. Лоаццача хана цкъа санна, дуккхаза а хиннав со лоаманхошта юкъе, цар балхашка хьежаш, консультацеш телаш, студенташца, туристашца къамаьлаш деш, экспедиционни костера гонахьа иллеш доахаш...

ДогIаш делхаш, цхьацца халонаш лелаяьяле а, иштта да-кх экспедицерча болхлой вахар. Ишта а вешта а, тха вахар Транскавказски перевальни машинникъ буллаш хиларца дувзаденна да. ХIаьта цунна дIа тIа долха автомобильни наькъаш, юкъарчал доацца, цу зоне гIолла чакх а доал.

ХIанз аз аргдац уж наькъаш дохкаш хиларца дувзаденна сайна а е се керте латтача коллективана а царех хета дика дар а е во дар а. Уж эшаш хилар, цул совгIа, хиланза даргдоацаш хилар гуш да. Бакъда, кхы а чIоагIагIа кхетадеш да укхазарча IаламаI исторически памятникаштен махулла зе дергдоацаш уж наькъаш дахка дезалга. Цудухьа да вай укхаза, цудухьа кхобац вай низ, хьинар, могашал, из IаламаI, историе памятникаш, культура лораяр духьа. Мадарра аьлча, ше ваьча моттига патриот хилар хозача къамаьлаца дIадерзаш дац. ГIулакхаца мара ховргдолаш дац из. Цунца мара хургбац къоастам. Мадарра аргда аз: дIадаха бIаьшу чакхдоалача хана академика В. Ф. Миллера а, укх бIаьшерен ткъоалагIчен шовзткъалагIчен шерашкарча профессорий Л. П. Семеновен Е. И. Крупновен хиннаяц военно-грузински наькъ тIара хьабоагIача. Эса тIа бодача хIанзарча автомобильни лоаман наькъо охкалаш дара луш йола таро. Укхаза белгалдакха доагIа. 1960—70 шерашка аз сайна могар дир исторически IилмаI доктора М. Б. Мужухоева, лаккхьа хьохаваьча Д. Ю. Чахкиева, кхы массехк къонача археолога а полевой квалификаци караерзаяра. Из никъ бахьан долаш хIанз йиш хул йоккхийча группашца йIаьххача хана археологически охкалаш де, итташ йолча историко - архитектурни объекташка консервационнии реставрационнии балхаш де. ХIаьта шеко яц, уж памятникаш долча, ше санна яр кхы йоацача историко - культурни заповеднико дукха ца говш ерригача союза сий доакхаргхиларах. ХIаьта заповедник вай республика дуккха эзараш болча хьаьший кхача йиш йола моттиг я. Цар укхазара дIахьоргья шоашта бIаргадайначох сийрда уйла, дицлургдац дика дукха хIамаш.

Иштта, хIанз а сихденна охкалаш деш да. Вай дег тIара цу гIулакха юкъе дакъа лацарах фу пайда хиннаб IилманнаI?..

Юха а наькъагара дIадоладергда аз. Бакъда, хIанз ширача, Нохч-ГIалгIайчене ше цаI мара хIанз а гучабаланза болча наькъагара. Оалкама йисте гIолла додача Эсагара ваьнна ТIаргима чукхийттача моттиге кхоачавора цо. Эга а эгаш, дадача дахчан тIийнаш тIа гIолла бердагара бердага а бувлаш, лоамашка гIолла болх туристаш. Цхьан хана, итташ шераш хьалха, лоаман чхарашта юкъе гIолла вордаш лелаш никъ хиннаб, бакъда цу оагIорахьа дIадийрзача хиво Iобаькхаб из...

Сигаленат бухь кхеташ урагIадаха дагIа ЦIей-лоам Цхьорой-лоам яха лоамаш, царна тIехьашка чIожа готта юкъ я, цунна тIехьаьчча шаьра аре я хьалхашкахьа. Из я ГIалгIайче! Из IаламаI хозъяь ширача заман архитектурни шедевраш йолаш, геттара хьалхарча ширача замалахьа нах баьха моттиг я. Цигара гаьна йоацаш я Грузе водачара перевал. Бацо къайла даьккха да сапаргIата аьлн. Укхаза я дIаяхача заман гIалгIай хинна чIоагIаленаш — ТIаргим, Хамхи, Аьгикхал яха дуккхача гIалай юрташ.

Укхаза да ГIалгIайчен исторически доазув а. Укхаза гIолла бода йистошка тIох бетта бокхха а хоза а никъ. Цунна улув я докхийча кхертIойх яь хинна еха гIишлонаш. Ма дукха къахьийгад уж шоаш санна кхы йоаца геттара йоккхий гIишлош хьалъеш. ЛоархIаме а докхал деш йола а идея чакхъяккхара хьийга из къа дукха хета дагIац, хIана аьлча, укхаза кхаьчачо кхетадергда гIалгIайчен дог доала а моттиг ер хилар, сийдола а денале а къонахий укхаза баьхалга.

Ткъаь итт шу совгIча хана Къулбаседа Кавказе болх беш сона байнабац ер санна бола никъ. Ткъаь итт метр гаргга аьхкаб оаха из. ВIалла ца бича санна дукха бисаб бе беза болх. Корта бIогора баллаца уйла ю оаха малагIча бIаьшера баьб-хьогI из, яхаш. ДукхагIча даькъе хеталу: из цкъара баьбац аьнна. Ший баьхьан доацаш дац НохчГIалгIайчен эггара лоархIамегIа хинначарех бола из лоаман никъ VIII, X, XIII бIаьшеренашка хиннар дувцача йоазош тIа хьоабеш хилар. Цхьа баьхьан да 3000 шу хьалха нах баьхача лоамарча моттиг из кхачар. Кхьметтел кхы а хьалхарча хана.

Аьгикхала юххе дада эггара а къаьнарчарех дола массехк бIаь квадратни метр дIалоана кашамаш. Уж корадир Московски археолога В. И. Марковина. Цул тIехьагIа укхаза хьадийллар нах дIабехна хинна массехк кашш. Царех йола материал лаьрхIар бронза зама чакхйоалача ханара, вешта аьлча, ткъаъ итт бIаь шу хьалха.

Са ученикаша укх аьхки болх дIаболабаьб. Шоаш леладеча хIамана тIехьа цар каяьнна хила а мег. Калргъяц тIагIертта къахьийгача мара. ХIаьта хьан безам боагIа дIаяхача заман лоархIамегIа долча хьа ца хозача дувцарга ладувгIа—охкалий уйла е. Цу хаттара жоп мишта лургда хац сона. Бакъла, тешшаме оалалургда Б. М. Хашегульгова охкалий материалаш шоаш санна кхы йоацараш я. Цар дIахо техкад дукхача кашамий юхьхьанпара 600 шу хьалхара истори. хIана аьлча, цар хьахьекхар вай кердача эра XVI—XVIII бIаьшераш хьалха хиннна къаьгга йола материалаш.

Цу хача наха боахам лелабара эггара хьалха хержар кашамашта лаьрхIа йола боахама дукха пайдана йоапа босе. Цу кхеран босе низ кхо ца беш йокихий къоргаш яьхар цар. Хи тIара доккхий тIой кхухьаш дIачуваллала моттиг мара па юташ дIакъовлар уж. Иштта хьахулар дезала. дуккхача паьха юкъара кашамаш. ТIехьенгара - тIехьенга доалаш ну кашзмашка дIабехкар байна нах. Цу кашамашта хьалхашка цу хана язычески дина гIулакхаш даьд наха.

ПIаьххача хана йицлургяц сона цIенача дег тIара гIадвугаш пига кораяь хIамаш. Уж дуккха я. Еррригаш а бронзах яь а я. «Свастика» сурт тIадола тIехкара кIаьгаш, копье наконечник, кхыяраш а. Дунен юкъара символ йола «Свастика» фашисташа йирча яьккхар гизга маза санна толха а яь, шоай нах говма болча идеологеца. Цу хIамашта юкъе я качъухкаю гизгаш. даш санна къегача сурьмах, бос болча кизгана тарарча пастах яь хIамаш.

Царех дукхагIа яраш цу моттиге наха шоаш хьаьь я. Средиземни форда йистера енача кизга паста гизгашкара дIаийккхача, Къулбаседа Кавказа лоамарой массаза а цIи хеза хиннаб бронзах еча хIамашца. Цу моттигерча доккхийча кашамашта дукхагIа уйла тIа ме йохийт дагадохар НохчийчерчаI лоамашка — Ножай-юрта района Вельтийюрта, Гатыннале йистера кашамаш. Уж вIаши тара да. Из тамаш а яц. ХIана аьлча, таханарча нохчийн гIалгIайн дай цаIаш хиннаб, культура а цаI хиннай. Гаьнно хьалхарча ширача хана вай крае яьхай вIаши кхоачара йола племеш, шоай лоалахоцца гIулакхаш а леладеш. Царна дика довзаш хиннад Закавказье долха наькъалгашн, такилгашн. Цудухьа гонахьарча областашкара хьийца дуккха хIамаш дар моттигарча культуре. Цудухьа оалалу вайга: Эса чIожара никъ геттара гаьнарча ханара хьабоагIаш ба. БIаьшеренаш дIанхай ТIаргиме вахар чIоагIлуш, цунга низ болаш. Баха нах дукхагIа кхоталуш хиннаб.

Саг массеза а хиннав шийна гонахьарча IаламахI ма могга дукхагIа пайда эца гIерташ. Лоамашка тахан а хоалуш да босенашка сагоI хIама дIаюв лаьтта нийсдеш къахьийга хилар. Лоамашка ялат хьалкхедеш хала къахьега дезар. ДIабувш хиннар мукх бар. Из тоъацар шинкхаь бетта мара.

Хьайбаех йоаллача продуктех бахар нах. Цул совгIа чарахье ухаш гаьзарий, саьрч, кхыдола оакхарий лувцар. Хала а низкъала а дар лоамарой вахар.

Оаха, археологаша тохк хьалха хинна итташ йола нах баьха гIалаш хинна юрташ, кашамаш, христиански храмаш, язычески моттиг аш.

В. ВИНОГРАДОВ.
экспедицие начальник, профессор, РСФСР-ен НГIАССР-ен IилмаI заслуженни деятель.

Демократе хьалашка даха Iомалу

ГЕНЕРАЛЬНИ ДИРЕКТОР ХАРЖАР

Цу дийнахьа «Терек» яхача мебельно-дахчан хIамаш еча объединене массава а шоай бехктокхам кхетабеш вар: генеральни директор харжа везаш вар укхаза. Кандидатура шиъ яр (№ 1 йолча фабрика директора А. Тасуева хоржамаш хилалехьа ший кандидатура дIаяккхар), юхейисараш яр таханарча «Терек» директора С. В. Макаевен объединене парткома секретарь Л. Н. Дышлевскаян кандидатураш.

Хоржамаш чIоагIа дог айденна дIадоладир наха. Эггара хьалха балха президиум хержар. Болхлюша къоабалдинзар президиуме чIубоагIачар список хьалхагIе кийчъяь хилар. Делегаташ шоаш хержар президиум. Цун юкъеьбахар новкъостий Сапаев, Кришторная, Окуева, Амаева, Давыдова, Черникова.

Председателалла хержача Сапаева конференце делегаташ тIахьийхар шоай бехктокхам кхетабеш хилара. ХIана аьлча, хоржар кхо эзар саг чувоагIача коллектива кулгалхо ва. Цул тIехьагIа ше баьча балха лоацца отчет йир объединене таханарча директора С. В. Макаева.

— Объединене чIоагIъеннай къахьегама а производственни а дисциплина, — аьлар цо. — Нах балхара кIезигагIа дIабувларо вIашТIехьдалийтад зехьа йовш йола балха ха шоззачул совгIа лоацъе. Бакъда, аз дика кхетаду, тхоай балха тIа кхы а духха кхоачамбоацараш хилар. Бкзза пайда эцац йолаш йолча производства резерваех, производственни подразделеней болх ритмично дIахьоц.

М. М. Абдулаева (конкурсни комиссе председатель) гулбешнарашка дIакхайканир комиссе выводаш. Цо дийцар Макаевен Дышлевскаяйн морально-политически гIулакхий хьакъехьа, IойийшаР цар характеристикаш, къахьегама биографеш.

Ший программах лаьца къамаьл де дош делар Дышлевскаяйна. Цо ший кандидатура дIаяьккхар.

ДIахо ший программах къамаьл дир С. В. Макаева.

— Новкъостий! — аьлар цо, — тахан вай керттера декхар да деррига технико-экономически хьокхамаш кхоачашдергдолаш болх тоабар. Из дара технически перевооружени е еза, болхлой социально-бытовой хьалаш тоаде деза. Медпункта базе йоккха йоаца поликлиника хьаелла таро я вай. Укказа болхлоша больнични листокаш хьатергья. Городской медицински учрежденешка аргIагIа латташ ха йоае езаргьяц цар.

— Керттера а лоархIаме а объединене кулгалхой декхар да, — аьлар дIахо Макаева, — нах цIеношца IалашбаI. Цу гIулакха укх пятилетке хьалдергда 144 квартирнии 80 квартирнии шиIа. 1988 шу чакхдалалехьа Ермоловски филиале болхлошта дIалургья 12 квартира. Укх шера йистейоккхаргья бIарччача шера болх беш хургйола профилакторий, Шалажи яхача юрта салаIара база.

Болхлой дулхаца IалашбаI хьалхарча даькъе хьаца 50-100 IасилгI хьаэцаргда, гIонна болча боахаме ондадоалийтаргдолаш.

Низзача хозрасчетен шоаш-шоашта финансировани ярен хьалашка болх беча объединене коллектива финансови хьал тоадара управлеенчески аппарат кIезигъергья. Цул совгIа, оаха уйла ю, кхыча паччахьалкхен фирмашца цхьана предприятеш хьаелла а.

Са балхаца, сона хов, кхоачамбоацараш долга. Шоана уж довза а довз, оаш уж сога юха а ца увзалуш хьадувцаргда аьнна а хетт сона, йодача хана уж гIалаташ ца далийта хьожаргва со..

С. В. Макаевга дукха хаттараш дир. Цхьадаршта цо жоп делар, вожаш дIаяздир, тIехьагIа жоп дала.

Уж дешаш лоацца. хана къоастаде дезаш дар. Саид Вахаевича дош делар цар терко е.

ТIаккха къамаьл дир Е. Т. Хрусталева, ТНПО «Югмебель» генеральни директора. Цо белгалдаьхар «Терек» объединене долаш дола кхоачамбоацараш. дийцар объединене перспективах.

Цул тIехьагIа къамаьл дир парте а къахьегама а ветерана Д. А. Хаутиева. Цо ший къамаьле юкъедоаладир планови отдела даннеш. Уж дукхагIдараш С. В. Макаев керте латта кулгалхой бакъ беш яр.

ДIахо къамаьл даьча Н. Я. Давыдовас (№ 1 йолча фабрика профкома председатель) аьлар, объединене во болх бара дукхагIча даькъе бехке ба директора заместителаш.

ШоллагIча дахчан хIамаш еча цеха отделочницас Л. Г. Анзуровас аьлар:

— Со сайна хетар ала йоал коммунист а производственник а се хиларах тарра. Парткоми - администрации цхьана болх бещ хила еза предприятена кулгалдеча. Вайшта из дац. Парткомо тесса битаб коллективе политико-массови кхетам балара болх. Цудухьа къахьегамхошта нравственни кхетам яьча дукха кхоачамбоацараш да.

Ермоловски филиала слесара Х. Цецуева аьлар:

— Со конференце делегаталла хоржача хана хIаранега хьаттар аз генеральни директор мала хилча бакъахьа хетт хона, аьнна. Царна хетар хIанз шуга дIаоал аз. Массаварг С. В. Макаев директор хилар ловш ва.

Г. Исмановас (ФЗЦ болхлочо) аьлар: парткоми профкоми шоай декхаран кхоачашдеш йоацалгах. Хоза къамаьл дувцам хов царна. Аз могаду С. В. Макаев генеральни директор харжар. Бакъда, цо лерттIа болх бе беза, кхычаргар лерттIа болх дIабахийтара доаггIаш дар хьа а дехаш.

Генеральни директора заместителаша хайра болх ца белга белгалдаьккхар ФЗЦ цеха начальника Махазаева.

А. Ф. Сапаева дийхар С. В. Макаевгара наха яьча замечанешта теркам тIа а бахийта болх тоабара де дезар дар.

Парте Грозненски горкома хьалхарча секретара В. А. Куценкос аьлар:

— Демократи дегIайоалеш цхьаьккха цхьа гIа баькхар вай. Предприяте директор харжар лоархIам болаш хIама да. Сона хозахийтар укхаза даь къамаьлаш. Ловнов. Макаева дика болх бар, наха фу эш хьожаш из хилар. Бакъахьа хетар цхьа шу даьлча укх зале деррригаш а йоха вIашагI а кхийтта, вай Макаева цо баьча балхах лаьца дувцачунга ладийгIача.

ЧИ ПМДО «Терек» генеральни директорАлла массава а раьза волаш, новкъост Макаев хержар.

И. МЕРЖОЕВ.

ДОДЗОЛ ДЕХЬАРА

ЧССР. Минуташа сага кхел къестаеш моттигаш нийслу. Кхы хьем ца беш сихха медицински гIо эш. Горожаний цу хьанъехьа проблемаш нийслац. «Скори помоще» телефон дIатехача уж сихха новкъостала боагIа. Гаьнна лоаман юрташка бахача наха халагIа да. Царна медицински гIо дара лаьрхIа я хIанзарча медицински техникаца IалашъяьйолаI «Скори помощаш» — вертолеташ.

СУРТА ТIА: «Скорая помощь» унахо волча йода...

ЧТК—ТАСС.

ИНДИАНАПОЛИС (США). 100 метр йодаш керда дунен рекорд — 10,49 сек. — оттайнр олимпийски ловзарашта хьалхарча США легкоатлетий отборни яхьашка 28 шу даьннача Флоренс Гриффиж-Джойнерас. Из ший мехкахочул Эвелин Эшфордал 0,27 сек. сихагIа сдар, цун рекорд днъ шера лаьттар.

Рейтер—ТАСС телесурт.

РЕГИОНАЛЬНИ ДОВНАШ ДIАДАХАРА ПЕРСПЕКТИВАШ

Европе тIема конфликташ йоаца шовзткъеи кхоъ шу да. Цхьабакъда цу ерригача хана укхаза лерттIа машар хиннабац. ХIана аьлча, шин оагIоно Малхбузехьарен Малхбоалехьарен контингент хIанзарча герзаца, миллионн эскарашца хьалъийизар, цунца Европера кхерамзле ахка яха тарлуча эквилибриста хьал тIа йьккхар. Бакъда цун подстраховка е гIертар Хельсинке хиннача юкъара европейски совещане заключительни актаца. Цхьабакъда цу тIа кулгаш яздаьчул тIехьагIа а ракеташ ебаш яр, эскар практически кIезигларца...

ХIанз, юкъера а кIезигагIа а гаьнал дола ракеташ дIаяхара майра решенеш тIийцачул тIехьагIа, Европера хьал дика хувцаденнад. Хетаргахьа ракеташ хIалак яргга хьежжа герзаца дIа-хьа тIом бара кхерам лаьгIлургба. Цо тешаву, гIадвуг.

Сона хетаргахьа геттара чоалханерча проблемах — ядерни герза ши класс дIаяккхара хьакъехьа советско-американски оагIонаша барт бара факто дунен кхыча мехкашкарча дуккхача хьаькъал долча наха, лидерашта дикагIча оагIорахьара психологически воздействи яьй. Наха хIанз йоах: нагахьа санна йоккхача шин держава шоайла барт баь бале, вIалла къоастадергдац, аьнна, хийтача ядерни герз дехкара дешах, цIенхаштта шоай проблемаш, цхьадолча даькъе локальни довнаш къоастаде хIана хьажац уж?

Сона хетаргахьа, Афганистанера советски эскар арадаккхача факто хьинаре импульс елар дунен тIара тайптайпара довна тIехьара ситуацеш къоастаяра процесса. Бакъда компромиссий кIийлен тIа хьаькъале уйла котъяьннай ала хьалха да, хIаьта а цу лостамагIа бола болам шеррача фронтагIа боде. Хьадда факташ йоалаергья вай.

Къулбехьен Африкера хьал тоадара йола решени тIаэцарга гIа баькхаб. Цунна укх тайпара перспектива хьахул: Намиби ший лоIаме хулийт, цигара ЮАР-а ший эскар этапагIа, арадоаккхаргда, хIаьта Кубас ший оагIорахьара ангольски территоре тIара ший эскар арадоаккх. Кхы а бе безаш духха болх ба, Іовша езаш халонаш я. Цхьабакъда цу хьакъехьа цхьацца толамаш даьхад — переговораш дIайолаеннай.

Кампучийски проблема а политически дIанийсъяра хьакъехьа лоархIаме гIа баькхаб. Ерригача вIаши къовсам лоаттабеча оагIонийн духха ха йоацаш хиннача вIашагIкхетара доакъашхоша цхьа вывод яьй. Цар эггара хьалха цхьа барт баьб шоайла бувзам болча керттерча шин дешах: кампучера вьетнамски эскараш арадахарени полпотовцашка IаьдалI бе доллийтаргдоаца хьаьда гаранти тIаэцарен.

Массабаргаш чIоагIа хьийжа хIама хулаш латт, юхера а, Ирана-Иракски тIом соцабе лаьрхIад. Цхьабакъда цу тIема ала боабара дуккхача паччахьалкхений низац эшаргда. Укхаза, цхьадолча даькъе, политически плане санна тIом беча оагIонашта герз лоаттадара бизнеса хьакъехьара харц гIулакхаш ца леладеш дита деза.

Центральни Америкера довний ситуацеш политически къоастаеча а дикагIча оагIорахьа хувцамаш хулаш латт. Никарагуа правительствос барт бергхилар дIаккхайка а даь мехка машар оттабаро дика хьалаш хьакхолл. Цу лерхIарашка керттера механизм—герзаца IалашъяьчаI оппозицеца переговораш яр.

Конфликтни ситуацеш дIаяхара реакци дегIайоагIаш латт. Сона, цо планетера «йIайха моттигаш» чулоацаргIолаш санна хет царех машара, шоайла барта бахкара, дIа-хьа яхар кхетадара зона а еш.

Владимир КАТИН,
АПН политически обозреватель.

ЧАСТНИ СЕКТОРА ПОЗИЦИ

— Частни сектор Афганистане экономике чIоагIа боккха лоархIам болаш я, цудухьа тхо къаман предпринимателашка Афганистана экономически а социальни а дегIакхувлара дехкараш къоастадеча хьинаре дакъа лацийта гIерт, — аьлар соца къамаьл деш Афганистана премьер-министра заместителя, экономически консультативни совета председателе Саид Аманудцин Амина.

Мехка гIулакхерча гIозарий 400 гаргга викала дакъа а лоацаш духха ха йоацаш Кабуле хиннача хьалхарча частни торговций ерригафгански конференце керттера теркам тIаэзар Афганистане машар оттабара, къаман хьал-таро тоаяра, баха нах товарашца IалашбаI дешашта. Ерригафгански конференце хоадамбеш йолча резолюце тIа частни торговцаша хьахайтар хIанзарча афгански кулгалхоша чакхйоаха къамаш бартадигара политика массане хьаллоацаш хилар.

— Цу тайпара цхьа уйла массане хила езаш санна хет, — йоах дIахо С. А. Амина. — Паччахьалкхе, мехкара товарооборота 80 процент шоай доалахьа йолча частни секторацен торговцашцен вIаши леладу гIулакхаш шерде гIерт. Паччахьалкхеннен частни секторен вIаши гIулакхаш леладара 10 шера опыто, правительствос частни сектора чоал кот тувс яхаш оппозице дувцар харц а деш, цар балха керттера новкъарле ер афгански оппозици ше бехке йола мехкара политически стабильни доаца хьал хилар хьахьокх.

Ерригафгански конференце доакъашхошта хетачогIа, маьхаш тIадетташ йолча, провинцешкара нах товарашца IалашбечаI халонаш духьала йоахаш йолча чурча экономически ситуацена стабилизаци ергья, нагахьа санна, Афганистанера а цун гонахьара а хьал тоалой. Из афгански частни торговцашта хетар хьааьлар конференце доакъашхочох цхьане Мухаммад Азиза — апрельски революци хинначул тIехьагIа США дIа а ваха хинначара хIанз цIавенача «Азиз энд Масуд импорт компани ЛТД» яхача фирма президента.

— Афганистана правительство, — аьлар Мухаммад Азиза — цIенача уйлашца мехка машар оттабе гIерт, афгански предпринимателашта, цу даькъе эмигрецера Афганистане цIабаьхкачарна болх бара дика хьалаш хьаду.

Со — цун масал да. Кабуле цIавеча, — дIахо дувц М-Аэиза, — США дIавахалехьа 1 миллиард афгани гаргга маьха са хинна боахам юха хьабелар сона. Кабула центрера са цIа хьаделар, цунах арендагIа леладарах 5 миллион афгани а хьалуш. Цул совгIа, сона торгово-предпринимательски болх шербара тайп-тайпара льготаш еннай.

Ховш ма хилара, частни сектора хьинарегIа мехка экономика пайда бергболаш машаре хьал эш. Цудухьа со раьза ва частни торговций ерригафгански конференце керттерча вывода, — йоах юхкера М. Азиза, — хIанз Афганистане машар оттабара долча беркатерча хьалашка — Советски эскар арадаккхарах, афгански правительства кхы хьалха условеш а ца увттаеш герзаца IалашъяьчаI оппозицеца диалог яра кийча хиларах пайда эца безаш хилара.

Борис ГАН,
АПН соб. корр.

ГIулакх мишта ду шоана

Вахаре лоархIамедар

Ткъаь ялх шу совгIа ха я Бенилов Виктор Борисович Грозненски университе болх бу. Бокъда къахьегама стаж-м дукхагIа я цун. Эскаре гIулакх де вахалехьа заводе бир цо болх. ХIаьта, ер эскарера цIавеча, завод, дIаяькхаяр. В. Бениловна милице моттиг елар. Амма, ший оамал сов кIаьда хиларах, шийна из болх ца бубалар кхераш, Виктор Борисович цу балха ца а водаш, укхаза вера балха. Укхаза ший вахара никъ а корабир. Универмага директора заместителя С. Халакова йоах цох:

— Балха тIа тешам болаш, оагIув билла мегаргболаш саг ва из. Духхьал торговле болх бе, аьнна, кхелла саг ва. Цунна дика ховмоллагIча йохкаш йолча хIаман дика оагIонаш, эцархочунна безам тIагIоргболаш гучаяха, ювца. хIара сага хьашташка хьежжа, цунна ер е вож товар могаде.

Цунца балха болча кхычар а белгалIоах цун из дика оамал. Масала, Висаев Насруддина цунах къамаьл деш, аьлар:

— ВIалла ца бовзача эцархоша а Виктор Борисович, аьле, ду цунга къамаьл.

Нагахьа санна эцархочун хьашташка жежа дукха хьама а доацаш, ший болх цо лелаборе, наха из иштта лоархIаргвацар.

Ше балха воллашехьа Нальчикски кооперативни техникуме дийшар В. Бенилова. ХIанз электротоварий секце заведующи ва из. Цун секци массаза а дика цIена, лостам болаш хул. Кагирхой ба цу чу дукхагIбараш. — Таханарча дено, перестройка согара дIадехар — эцархо карара ца валийтар да, аьнна, хет сона, — йоах В. Бенилова. — Цу чу доагIа юхе мел дисар. Товарооборота план а хургья хьа, наха юкъе авторитет а хургья, наьха тешам а хургба, тика тIа вечача сага хьашташта теркам тIабохийташ, хьожаш хьо хуле. Керттерадар да, нахах кхеташ хилар. ТIаккха хьох нах а кхетаргба.

Кагийчар хьехамча ва Виктор Борисович. Цо ший масалца, хьабеча балхаца тешаву саг иштта ваха везалга. Коллективе мел волчо йоах цох, Іуйран бархI сахьат даьлча денз, сайран бархI сахьат даллалца бу цо болх. Болх дика бовз цунна. Нагахьа кулгалхоех саг воацаш висача, моллагIа административни дош ше къоастаду цо.

Бакъда, нийслу цунна къоасталургйоаца проблемаш а. Царех я, масала, товараш, къаьстта дикадараш, ца тоъара проблема.

— Товараш тоъац,—дувц В. Бенилова. — Холодильникаш хьалхагIа 10—12 тайпара хулар тхога, хIанз цкъаккха а яц. ХIамаш ютта машинаш-м ювца а езац—уж массаза а хиннай дефицит. Укх бIаьсти Москве ярмарке хилар со, кхыча отделий, секцей заведующеш санна. Товараш лоаттадеча организацей викалаща оахош барт бе бокъо йолаш дар тхо. ХIанз лоатта-м ду цар тхона товараш, бакъда, хIаьта а, кIезига да-кх. Хьаденнараш хьийде дезаш хул тхо.

В. Бенилов балха веча денз цхьаь цаI эцархо леткъавац цунна. Из да керттердар.

Х. НАКАСТОЕВ.